

Luka Đekić
**TEMELJ POLITIKE
IN NJENO
RAZMERJE
DO PRAVA**

73-85

PRI MOSTIŠČARJIH 12
SI-1000 LJUBLJANA

::POVZETEK

NAMEN PRISPEVKA JE, KLJUB nezadovoljstvu nad delovanjem politike v sodobnem času, ponovno premisliti njeno bistvo oziroma naravo političnega. Na tej podlagi želimo ponovno opredeliti razsežnosti politike, s poudarkom na njenem razmerju do prava. V prispevku zagovarja dve temeljni tezi: a) politika bi morala biti primarno v službi zagotavljanja pravičnosti - le ta namreč obsega tako vprašanja glede pravične politične ureditve, pravičnih politik in pravičnih zakonov ter b) politika do določene mere mora vedno upravljati s pravom. Slednje utemeljuje s pomočjo najbolj tradicionalnega pristopa znotraj politične znanosti (t. i. normativni teoretični pristop), ki se ne ukvarja zgolj z razčlenjevanjem in analizo empiričnih dejstev v smislu »Kakšno je obstoječe družbeno in politično stanje« ampak predvsem z etičnimi vprašanji »Kakšno bi politično in družbeno stanje moralo biti«. Prispevek je zato na meji med etičnim in normativnim.

Ključne besede: politika, moč, pravičnost, pravo, (normativna) politična teorija

ABSTRACT*THE FOUNDATION OF POLITICS AND ITS RELATIONSHIP WITH LAW*

The main aim of the article is to re-think the essence of politics and its political nature regardless the contemporary dissatisfaction. Based on this we try to define the dimensions of politics while emphasising its relationship with law. We highlight two main thesis: a) politics should be primarily in the service of justice – including issues about fair political order, policies and laws, and b) politics should always cooperate with the law to some extent. We explain this with the most traditional approach within the political science (normative theoretical approach) which is dealing with questions about analysing the empirical facts (»what is the social and political status quo like«) as well as with ethical questions (»what should political and social status be like«). The contribution of this article is therefore on the crossroad between ethical and normative.

Key words: politics, power, justice, law, (normative) political theory

1. UVOD

Nezadovoljstvo velike večine ljudi nad delovanjem političnih odločevalcev oziroma nad politiko je v današnjem času veliko. Vera v to, da predstavlja nekaj nujnega in človeku potrebnega, izgublja na veljavi. Če posplošeno analiziramo vsakodnevno poročanje medijev doma in po svetu, ne moremo mimo dejstva, da je politika postala vse prevečkrat razumljena kot prizorišče neučinkovitosti, hipokrizije, konfliktnosti, korupcije, nepotizma, spletk, boja za oblast ter drugih nepriljubljenih zgodb, ki rušijo vero v njeno nujnost, upravičenost in kredibilnost.

Lahko rečemo, da v sodobni družbi prevladuje splošni pesimizem nad delovanjem politikov v politiki, ki je nekoč veljala za glavno dejavnost, katera lahko različnim družbam omogoči obvladovanje njihove usode (Gamble, 2005). Kot pravi Jernej Pikalo: »Za politiko zadnjih tridesetih let se včasih zdi, da ne ve kaj počne.« (Pikalo, 2005: 133) Posledice takšnega razmišljanja in delovanja so jasno vidne: visoka raven apatičnosti, močan upad skrbi za politiko, nizka volilna udeležba in vedno večja nezainteresiranost ljudi glede profesionalnega ukvarjanja z njo. Politika je umazan posel, se dostikrat sliši iz ust ljudi, kar nam sporoča, da ima sam »pojem politike negativno konotacijo - veže se predvsem na boj za oblast, kjer cilj opravičujoje sredstva«. (Lukšič, 2003: 251)

Nezadovoljstvo in razočaranje nad politiko se odraža tudi na akademskem področju (Gamble, 2005). To je vidno v izbruhu različnih tekstov, člankov in knjig na temo o njeni dokončni smrti, izčrpanosti, izumiranju in entropiji (Matteucci, 1999: 463). Za politološko raziskovanje, ki se v prvi vrsti ukvarja z definiranjem narave sveta politike, to sproža vrsto kompleksnih vprašanj. V nadaljevanju izpostavimo dve, ki se nam za našo analizo zdita bistvenega pomena. Prvič, če politika izgublja na svoji veljavi, ali jo je potrebno re-definirati ter kako? Torej, kaj je bistvo in temeljna naloga politike (ideal)? Drugič, če je temeljni ideal politike zagotavljati pravičnost, kakšno je njeno razmerje v odnosu do prava na praktični kot tudi akademski ravni?

V prispevku se na podlagi zastavljenih vprašanj v prvem delu lotevamo ponovnega premisleka glede bistva politike, v smislu njene opredelitve (t. i. širši in ožji vidik) in njene temeljne naloge (ideala). Na podlagi prvega dela se v drugem in tretjem delu, na podlagi širše opredelitve politike in njenih razsežnosti, osredotočamo na njen odnos do prava, ki predstavlja sestavni del političnega.¹ V sklepnem delu nato podamo subjektivni premislek glede pomembnosti politike in njenega odnosa do prava.

Metodološko gledano zastopamo enega najbolj tradicionalnih pristopov znotraj politične znanosti. Gre za normativno teoretični pristop, ki ne temelji zgolj na preučevanju empiričnih dejstev oziroma tistega »kar trenutno je« ampak tudi na preučevanju tega »kar bi moralo biti« (Stoker in Marsh, 2005: 1; Held, 1989: 18) oziroma kaj

¹ Ko govorimo o političnem mislimo na: politiko kot oblast, politiko kot ureditev in politiko kot identiteto (Gamble, 2005: 10).

bi bilo pravično. Menimo namreč, da meje možnega v politiki kot tudi v splošnem smislu nikoli niso določene zgolj z obstoječim. To pomeni, da je politične, pravne, ekonomske in družbene institucije vedno mogoče izboljševati in spreminjati (Đekić, 2016: 73). Prispevek tako temelji na meji med etičnim in normativnim.

::2. DEFINICIJA POLITIKE

Svet ni en sam, svetov je nešteto. Eden izmed svetov je tudi svet politike, ki ima svoj jezik, svoja pravila, svoje zakonitosti in akterje, kar pa ne pomeni, da ne biva in je ločen od drugih svetov, prav tako kot drugi svetovi bivajo v njem (Lukšič, 1997: 21). Ne glede na svojskost političnega sveta je potrebno poudariti, da obstajajo različni pojmi politike in ne samo en splošno priznan pojem (Dahl, 1997; Lukšič, 1997; Rohe, 1997; Della Porta, 2003; Gamble, 2005). Po mnenju Heywooda (1999) poznamo toliko različnih opredelitev politike, kolikor ostaja različnih avtoritet in pogledov nanjo. Zakaj je temu tako pa pojasnjuje Rohe, ki pravi, da je razlogov za različno konceptualizacijo več vrst. Lahko je to zaradi neumnosti ali zaostalosti ljudi, različnih družbenih interesov, različnega znanstvenega oziroma spoznavnega področja, različnega doživljanja ali izkušanja političnega, različnega družbenega konteksta glede na prostor in čas, različno religioznost, kulturo, vrednote itd (Rohe, 1997).

S politološkega stališča lahko rečemo, da je opredelitev političnega več zato, ker obstaja prav toliko političnih praks. Vsaka politična praksa ima svojo opredelitev političnega kot tudi svoj proizvod koncepta. Kljub različnim definicijam in pogledom na politiko pa se je v politični znanosti izoblikoval konsenz o dveh možnih definicijah.

::2.1 Politika v širšem smislu

V (naj)širšem smislu politiko definiramo kot sistem trajnih vzorcev (med)človeških odnosov, ki obsegajo moč, vladanje, izvrševanje, hierarhijo, avtoriteto in oblast (Gramsci, 1987: 108; Dahl, 1997: 47; Alemann, 2001: 282). Pri širšem razumevanju politike gre tako za sposobnost predstavništev, institucij in drugih dejavnikov po ohranjanju ali spreminjanju družbenega in fizičnega okolja (Held, 1989: 260). Kot pravi Sen je politika funkcija politične organizacije, ki je odvisna od vrste dejavnikov; vrsto vlade, vire njene moči in različnih sil oziroma interesov, ki jih želijo uveljavljati različni posamezniki in organizacije (Sen, 2002: 31). Politika tako predstavlja pojav, ki ga najdemo med vsemi formalnimi in neformalnimi institucijami, med vsemi posamezniki, skupinami in družbami.

Politika preči javno in privatno življenje saj se izraža v vseh dejavnostih pogajanja, kooperacije in boja za uporabo ter razdelitev sredstev. Prav tako je vpletena v domala vsa razmerja, strukture in institucije, ki jih vzpostavljajo dejavnosti produkcije in re-produkcije življenja določenih družb. Hkrati pogojuje in ustvarja vse vidike naših življenj oziroma je v jedru razvoja problemov v družbi in kolektivnih načinov njihovega reševanja (Held, 1989: 260; Stoker in Marsh, 2005: 8). Zato lahko rečemo, da vse

dokler obstajamo, se gibamo, množimo, vojskujemo, delamo in delujemo na različnih področjih ter na različne načine, politika nikoli ne bo izginila. Kot pravi Held enostavno nimamo možnosti, da bi živeli brez nje (Held, 1989: 253). Podobno meni tudi Kosik, ki jo opisuje kot usodo, saj si z njeno pomočjo vsak človek do določene mere pojasnjuje smisel svoje eksistence (Kosik v Čimić, 1981: 18).

Politika je podobno kot spolnost. Predstavlja človekovo dejavnost, katere ne moremo zanikati ampak jo moramo nadaljevati. Človek je ne ustvari in se ne odloči, da se ji bo pridružil, preprosto se zaveda, da je vanjo vpleten zaradi svojega človeškega položaja in eksistencialne nuje po samoohranitvi. Lahko jo sicer opusti, se ji odreče, jo prezira, vendar izogniti se ji ne more (Crick, 1997: 67) – če se ne ukvarjamo z njo, se ona ukvarja z nami (Čimić, 1981: 19). To nam dokazuje že sam politični odnos v katerega je vsak od nas vržen in se razlikuje od vseh drugih (združenjskih, družinskih in osebnostnih) odnosov, ki veljajo za čustvene, prostovoljne in v osnovi nepolitične (Rawls, 2011: 22, 233).²

Težave sodobnega sveta tako ne bodo odpravljene z odpovedjo in preziranjem politike ali zatekanjem v zasebno sfero, ampak samo s takšnim razvijanjem le te, ki nam bo omogočila bolj učinkovito in pravično organiziranje življenja. Kot bi rekel David Held: »Če hočemo, da izgine umazana podoba politike, potem je politično domišljanje alternativnih načrtov bistvenega pomena.« (Held, 1989: 253) Politika nam namreč odgovarja na tri temeljna bivanjska vprašanja: Kdo smo, kako naj bi živeli in kaj naj bi dobili (Gamble, 2005: 5)?

Pod (široko) razumevanje politike uvrščamo različne politike na področju zdravstva, kulture, energetike, človekovih pravic, gospodarstva (zasebnih/javnih podjetij), sociale, različnih združenj, verskih organizacij, civilno-družbenih skupin, klanov (Dahl, 1997: 49), bank, sindikatov, šolstva, društvenih predstojnikov, vse tja do politike pametne žene, ki si prizadeva za usmerjanje svojega moža (Weber, 1992: 21).³

Za politiko v širšem smislu, ki »predstavlja enega osrednjih družbenih pojavov sodobnega sveta«, (Bibič, 1981: 340) lahko rečemo, da predstavlja večino upravljanja⁴ z različnimi posamezniki in skupinami ljudi (Bergstrasser v Alemann, 2001: 282-283). Torej, gre za usmerjanje vseh človekovih dejavnosti v določeno smer za uresni-

² Za politični odnos je namreč značilno, da gre za posebne vrste odnosa znotraj temeljne strukture družbe, v katero posamezniki vstopamo z rojstvom in jo zapuščamo s smrtjo. Politična družba je tako na nek način zaprta in nesvobodna družba, saj v njo posamezniki ne vstopamo in je tudi ne zapuščamo po lastni volji – v njo smo enostavno vrženi v določenem trenutku zgodovinskega časa, brez naše privolitve (Rawls, 2011: 22, 233).

³ Za vse omenjene politike je značilno, da se vedno vežejo na t.i. »normativno oziroma vsebinsko razsežnost politike«, za katero je značilno ustvarjanje idealov oziroma normativnih predstav, v smislu opredeljevanja temeljnih nalog, vrednot in ciljev (Alemann, 2001: 283). Le te pa se lahko medsebojno tudi razlikujejo in v določenih primerih izključujejo.

⁴ Med upravljanjem (governance) in vladavino (government) Marsh in Furlong vzpostavita razliko. Pravita, da je upravljanje v primerjavi z vladavino, ki je v večini primerov vezana zgolj na procese in vprašanja glede formalnih struktur državne oblasti vezano širše, kar pomeni, da vključuje tako proizvodnjo kot akumulacijo in regulacijo skupnega dobrega na vseh ravneh, vključno z mednarodno. V prispevku zavzemamo stališče, da vladavina ni vezana zgolj na vprašanja formalnih struktur državne oblasti ampak vključuje oziroma zajema tudi upravljanje (Marsh in Furlong, 2005: 36-37).

čitev določenega cilja (Lukšič, 2003: 251). Pri tem je potrebno dodati, da so vse zgoraj našteje politike vedno do določene mere vezane na ožje razumevanje politike.

::2.2 Politika v ožjem smislu

Ko govorimo o ožjem razumevanju politike jo definiramo kot specifično sfero ali sklop formalnega delovanja državne oblasti in njenih institucij (Stoker in Marsh, 2005: 8). Pri tem mislimo na politično dejavnost izvoljenih predstavnikov s strani ljudstva na volitvah, ki so v večini primerov tudi člani določene politične stranke. Slednje predstavljajo oziroma bi morale predstavljati »sredstvo za vzgajanje voditeljev in privzgajanje sposobnosti vodenja«, (Gramsci, 1987: 109) ki na podlagi svojih političnih programov stremijo k določenemu konceptu politične pravičnosti – predvsem takrat, ko zasedejo pozicije moči znotraj struktur državne oblasti. Politike zato ne moremo dojemati kot medijsko praznorečje in pozerstvo, ki poudarja samo formo, izgublja pa vsebino (Lukšič, 2000: 19), ampak predvsem kot specifičen koncentrat različnih razmerij moči med ljudmi, katere poganjajo vrednote.

Na podlagi vrednot, ki so temelj politične pravičnosti pa je političnim predstavnikom in strankam (pre)dana možnost in moč glede vodenja, delovanja, ohranjanja ali spreminjanja državne ureditve, ki vključuje tako sfero državne oblasti s pripadajočimi institucijami kot tudi sfero civilne družbe ter sfero zasebnosti.⁵ To pomeni, da imajo predstavniki (ne)posredno moč in oblast vplivati na ravnanje in delovanje ljudi, ki delujejo ali se gibljejo znotraj meja njihove politične skupnosti (npr. države). Povedano drugače: »Politika v ožjem smislu po eni strani omogoča posameznikom in skupinam, da počnejo nekaj, kar drugače ne bi mogli početi, po drugi strani pa posameznike in skupine omejuje, da ne počnejo tistega, kar bi drugače počeli.« (Marsh in Furlong, 2005: 9) To počnejo oziroma bi morali početi na podlagi zagotavljanja pravičnega reda (Suhr v Alemann, 2011: 283), ki predstavlja temelj za legitimno delovanje državne oblasti (Kara Murza, 2005: 141) – pravičnost je namreč bistvena pri upravičevanju delovanja državne oblasti (Miller, 2007: 83).

Po Habermasu državna oblast svojim državljanom nalaga in od njih pričakuje spoštovanje zakonov in pravne ureditve, ne zaradi bojzani pred kaznijo, ampak iz razumnega in prostovoljnega priznavanja, da skrbi oziroma zagotavlja pravičnost (Habermas, 1989: 1049). Pri tem je potrebno dodati, da je politična pravičnost brez politične moči nemočna, politična moč brez pravičnosti pa je tiranska. Zato je potrebno politično moč in pravičnost združiti (Pascal, 2000: 367-369). Tako sila in moč, uporabljeni v zaščito pravičnosti nista v nasprotju ampak v soglasju s potrebami človeške narave (Pitamic, 2009: 203).

⁵ Državo lahko definiramo kot skupek politične in civilne družbe obdane z oklepom prisiljevanja (Gramsci, 1987: 130) oziroma kot »sklop več ali manj koherentno organiziranih institucij, ki nalagajo obvezujoča pravila in predpise na nekem teritoriju«. (Wright, 2011: 102) Le te, izoblikuje in izvaja suverena državna oblast napram svojemu ljudstvu (Matteucci, 1999: 87).

Pri tem ne gre spregledati, da imajo predstavniki ljudstva in politične stranke znotraj določene države tudi dolžnosti. Te jim po eni strani določa obstoječe državno in mednarodno pravo, ter koncept politične pravičnosti, ki ga zastopajo v svojem političnem programu, po drugi pa predstavnike ljudstva v dobro delujoči liberalno-demokratski družbi nadzirajo in imajo možnost odpoklicati ali zamenjati volivci na volitvah.

Glede na Gramscijevo opredelitev velike in male politike, v prispevku dajemo prednost prvi. Za slednjo je namreč značilno, da se ukvarja z vprašanji, ki so povezana z ustanavljanjem novih držav, reorganizacijo le teh, bojem za uničenje, obrambo, ohranjanje ali spreminjanje družbeno-ekonomskih in političnih struktur, za razliko od male – spletkarske – politike, pri kateri gre v osnovi za politiko vsakdana oziroma za vprašanja, ki so vezana bolj ali manj na boj za obstanek med različnimi družbeno-političnimi frakcijami in strankami znotraj že utrjene strukture določenega političnega sistema (Gramsci, 1987: 186).

Z raziskovanjem in preučevanjem (pravične) politične ureditve, pravičnih političnih, ekonomskih in družbenih institucij se v večji ali manjši meri ukvarja večina vseh družboslovno – humanističnih ved. V prispevku se osredotočamo na preučevanje razmerja med politiko, ki je v domeni politične znanosti in pravom, ki je v domeni pravne znanosti. Pravičnost, ki je primarno v domeni politične znanosti (natančneje normativne politične teorije), katere izhodiščni predmet je temeljena struktura družbe oziroma državna ureditev, pa se prepleta in povezuje tudi s pravom kot znanostjo. Po drugi strani pa se je potrebno zavedati, da realna politika na podlagi svoje ideologije in politične moči vedno do določene mere vsebinsko oblikuje in določa pravo.

::3 POLITIKA V RAZMERJU DO PRAVA

Pri obravnavi razmerja med politiko in pravom sta na razpolago dve temeljni ontološki izhodišči. Prvo ontološko izhodišče je monistični pogled, po katerem sta politika in pravo emanaciji iste bitnosti, kar pomeni, da lahko med politiko in pravom – odvisno od definiranja obeh pojmov – postavimo enačaj oziroma ju istovestimo. Pri drugem ontološkem izhodišču oziroma dualistično-pluralističnem pogledu, po katerem se svet cepi na neštete polarnosti, pa sta politika in pravo ločeni pojavnosti, čeprav je njuno razlikovanje zgolj navidezno, kar je posledica človeških meja, ki mu jih postavljajo čutila in razum. Politiko in pravo tako lahko po eni strani dojemamo kot enost ali kot različnost, po drugi pa je, ne glede na njuno skupno ontološko osnovo in dosedanjo stopnjo človeškega razvoja, razločevanje med njima neizogibno in potrebno (Cerar, 2009: 79).

Politika in pravo sta si podobna predvsem v splošni normativni usmerjenosti po urejanju družbenih odnosov in v zatekanju k določenim ideološkim opredelitvam svojih vrednotnih ciljev, ki so lahko povsem identični; predvsem v zavzemanju za pravno državo, zakonitost, ustavnost, človekove pravice in pravičnost – slednja

predstavlja najpomembnejši skupni cilj prava in politike. Tako politika kot pravo namreč iščeta ustrezno in pravično porazdelitev družbenih statusov in dobrin oziroma pravično državno ureditev pri čemer pa so merila pravičnosti ali ustreznosti vedno odvisna od ravnanja vsakokratnih elit na ravni političnega in pravnega odločanja, ki sprejemajo politične in pravne odločitve (Cerar idr., 2006: 183). Le-te (elite) pa so pri svojem delovanju vedno do določene mere vezane na specifične politične programe oziroma strankarske ideologije, ki svojo vsebino črpajo iz političnih teorij. Kot pravi Radbruch je vsaka politična stranka prisiljena izoblikovati svojo politično ideologijo znotraj katere svoj posebni interes vsaj na videz prikazuje kot splošnega. Večstrankarski politični sistem vsako stranko dobesedno prisili, da v svojem programu izoblikuje stališča o vseh družbeno-političnih vprašanjih in problemih (Radbruch, 2001: 94-95).

Pravičnost gre tako v formalnem smislu razumeti kot predpostavko političnega in pravnega organiziranja družbenega življenja oziroma kot predpogoj za konstituiranje, vzdrževanje in spreminjanje družbeno - političnih institucij, ki se nanašajo na ljudi znotraj družbe (Ricoeur, 2011: 263) in ne na samotarja v »naravnem stanju«. Vsaka pravičnost je vezana na človeka in je zgodovinska. Pravičnosti (v pravnem pomenu) ni brez zakonov niti brez kulture (v moralnem pomenu), še manj pa brez družbe in politike (Sponville, 2002: 102). Pri tem je potrebno poudariti, da se pravičnost temeljno nanaša na politiko, saj je glavna vrlina družbenih in političnih institucij tako kot je resnica prva vrlina sistemov mišljenja (Rawls, 1971: 3). Kot pravi Sponville: »Pravičnost se dotika politike: predpostavljati svobodne in enake subjekte je načelo vsake prave demokracije in talilnica človekovih pravic.« (Sponville, 2002: 96) Torej, če je temeljni smisel in cilj politike pravičnost, lahko do določene ravni enako trdimo tudi za pravo, glede na pojmovno opredelitev, po kateri je pravo resničnost, katere smisel je, da služi pravičnosti (Radbruch, 2001: 66). Slednje zagovarja tudi Hart, ki trdi, da je pravičnost najbolj javna in najbolj pravna izmed vseh vrlin (Hart, 1994: 160).

Tesno povezanost prava in pravičnosti dokazuje tudi Kaufmannova definicija prava, katero sestavljajo štiri bistvene značilnosti. Prva značilnost je njena socialnost. To pomeni, da v pravnih zadevah nikoli ne gre zgolj za posameznika temveč vedno za medčloveške odnose, ki morajo biti urejeni v prid pravičnosti in splošne družbene dobrobiti. Druga značilnost je enakost, ki je v večini literature označena kot jedro pravičnosti. Enako obravnavamo enako in neenako obravnavamo neenako. V samem jedru enakosti gre pri pravu namreč za prepoved samovolje oziroma za vladavino zakonov. Tretja lastnost prava je njena normativnost, saj pravo vedno vrednoti. S tem odreja, kaj naj bi bilo in ne kar je. To počne s pomočjo norm, ki jih vsebinsko gledano izoblikuje politika in stremijo k udejanjanju socialne pravičnosti oziroma dobrobiti vseh. Četrta in s tem tudi zadnja značilnost prava pa je pravna varnost. Funkcija slednje je v vzpostavljanju pravnega miru, kar zahteva dosledno izvajanje obstoječih zakonov, ne glede na to ali so ti pravični ali ne (Kaufmann, 2001: 8-10). Slednje nas vodi do Ricoeurjevega (2011) razločevanja pravičnosti na

dva vidika, čiste teorije Kelsna (2005) in Radbruchove (2001) formule.

Po Ricoeurju pravičnost sestavljata dva vidika: prvi je vidik dobrega, ki ga zaznamuje razširitev medosebnih odnosov na institucije in je primarno v domeni politike, drugi pa vidik zakonitega, ki je primarno v domeni prava, kar pomeni, da pravosodni sistem zakonu podeljuje koherentnost in pravico do prisile (Ricoeur, 2011: 278). Če primerjamo Ricoeurjevo delitev pravičnosti z Radbruchovo formulo,⁶ lahko ugotovimo, da gre pri prvem vidiku za vprašanje, kaj pravzaprav je pravično, katera vsebina je odvisna od vladajoče politične usmeritve, pri drugem pa gre za vprašanje pravne varnosti, ki pomeni spoštovanje in izvrševanje obstoječe zakonodaje s pomočjo pravosodnih organov in pravniških poklicev. Na podlagi razločevanja med pravičnostjo in pravno varnostjo se v primeru podeljevanja primata pravni varnosti na račun pravičnosti ustvari etično nevtralna drža brez vrednotenja. To bi v absolutnem smislu pomenilo, da je zakon lahko karkoli. Po mnenju Kelsna, ki zagovarja tak pristop, bi morali ureditev Sovjetske zveze obravnavati enako kakor red fašistične Italije ali demokratične kapitalistične Francije (Kelsen, 2005: 34).

S pravnega vidika govorimo o pravnem pozitivizmu, s politološkega pa o političnem realizmu. Obe teoriji sta v osnovi anti-ideološko usmerjeni. Izogibata se vrednotenju in zapovedovanju. Za pravo to pomeni, da se ne sprašuje po pravičnem pravu, ampak le po takšnem, kakršno je (Kelsen, 2005), kar pomeni, da se vedno daje prednost obstoječemu zakonu in ne pravičnosti (Kaufmann, 2001: 10). Po Kelsnu je namreč nemogoče odgovoriti na vprašanje, kaj pravičnost pravzaprav je. Pravičnost po njegovem mnenju predstavlja iracionalni ideal, katerega ne glede na hotenje in delovanje človeka s spoznanjem nikoli ne moremo doseči. Spoznamo lahko le pozitivno oziroma obstoječe pravo (Kelsen, 2005: 28).

Omenjeni pristop nas lahko v absolutnem smislu vodi v moralni nihilizem in relativistični individualizem. Pri prvem gre za »stanje, kjer ni več mogoče razpoznavati moralno dobrega od zlega«, (Stres, 1996: 85) pri drugem pa za skrb, ki je osredotočena le nase brez skrbi do drugih oziroma do pravil medčloveškosti. Slednje pride v trenutku, ko posameznik odklanja vsakršno danost, pogojenost in vsakršno podrejenost nečemu višjemu od sebe (Taylor v Jamnik, 1998: 32) – obćim načelom politične pravičnosti.

Primerjalno gledano je razumevanje in pristop pravnega pozitivizma do pravičnosti podobno Machiavellijevemu političnemu realizmu, po katerem je znotraj politike »primernejše odkrivati tisto, kar je dejansko res, ne pa tisto kar si glede tega kdo izmisli /.../ saj je razdalja med tem, kako se živi in tem kako naj bi se živelo tolikšna, da se tisti, ki zanemari, kar se dela, za tisto, kar naj bi se naredilo, prej nauči, kako propade, kakor pa, kako se ohrani«. (Machiavelli, 1966: 41) S tem pride do ločevanja moralne sfere od politične in pravne ter že omenjenega razločevanja med pravičnostjo in zakonitostjo, kar nas vodi do samega razmerja med politiko in pozitivnim pravom, če predpostavljamo, da se vsaka vladajoča politična

⁶ Pri Radbruchovi formuli gre v osnovi za razmerje med pravičnostjo in pravno varnostjo (Kaufmann, 2001: 10).

usmeritev sklicuje na določeni koncept pravičnosti in ima pravičnost na podlagi politične moči možnost tudi udejanjiti, pravo pa mu je primorano slediti. Pravo je namreč kot pravi Cerar vedno do določene mere sredstvo v rokah politike - vedno je vpeto in odvisno od dominantne politično ideološke usmeritve (Cerar, 2009: 77). Politika tako pravo daje pogonsko energijo in »mu določa splošno in glavno vsebino, duh in smisel«, (Igličar, 2011: 47) ki jo pravo nato prilagodi svojemu avtonomnemu okvirju ter dokončno oblikuje, kar se izrazi v normativni obliki. To pa seveda ne pomeni, da je pravo zgolj oblika, skozi katero lahko prehaja kakršnakoli politična vsebina. Pravo namreč povratno učinkuje na politiko z omejevanjem in usmerjanjem (Cerar, 2009).

Slednje v praksi dokazuje večkrat uporabljena Radbruchova formula, po kateri se mora zakonsko nepravo oziroma sramotni zakon umakniti pravičnosti, ki je razumljena kot nadzakonsko pravo (Kaufmann, 2001). Z besedami Radbrucha: »Kjer si zakon niti ne prizadeva za pravičnost, kjer je pri postavljanju pozitivnega prava zavestno zanikana enakost, ki tvori jedro pravičnosti, tam zakon ni, denimo, le »nepravilno pravo«, temveč sploh nima narave prava. Kajti prava, tudi pozitivnega prava, sploh ne moremo opredeliti drugače kot red in uzakonitev, ki je po svojem smislu namenjena temu, da služi pravičnosti.«⁷ Naloga »varuha pravičnosti«, ki jo v večini sodobnih liberalno-demokratskih držav uteleša ustava, pa je v pristojnosti ustavne oblasti; ustavnega sodišča. Pri tem se je potrebno zavedati, da je vsebino ustave (t. i. ustavne akte) moč tudi spremeniti, seveda pod točno določenimi in vnaprej znanimi postopki.

::4. ZAKLJUČEK

Na podlagi povedanega lahko glede razmerja med politiko in pravom podamo dve ugotovitvi. Na ravni *praktičnega delovanja* je oziroma bi morala biti politika v službi zagotavljanja politične pravičnosti, ki obsega vprašanja glede pravične družbeno-politične ureditve, pravičnosti različnih politik in pravične zakonodaje na različnih področjih. Vprašanje o tem kakšna ureditev, kakšne politike in kakšna zakonodaja bo vsebinsko gledano prevladovala v realnih družbenih odnosih (npr. znotraj določene države) pa je seveda odvisno od tistih, ki posedujejo politično moč, njihovih normativno teoretskih pogledov oziroma ideologije, ki jo zastopajo, v končni fazi pa tudi od državljanov, ki legitimirajo svoje politične voditelje in pripadajočo politično vsebino na volitvah. Zaradi politične moči in primata nad oblikovanjem politične vsebine je politika vedno do določene mere dominantna nad pravom saj ga vsebinsko določa in po potrebi tudi spreminja. Po drugi strani pa seveda ne gre spregledati moči prava. Pravne varovalke namreč varujejo družbo pred morebitnimi nepremišljenimi, hitrimi in nesprejemljivimi spremembami v politiki, ki bi kršile temeljna načela pravičnosti – tu predvsem mislimo na minimum pri zago-

⁷ Radbruch, G. (2001): *Filozofija prava*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

tavljanju osnovnega človekovega dostojanstva, ki ga ščitijo človekove pravice znotraj liberalno demokratične ureditve. Pravo je tako vedno izraz politične moči, po drugi pa pomeni njeno omejitev.

Za sodobno pravo je tako značilno, da je bolj usmerjeno v zagotavljanje pravne varnosti, politika pa v splošno implementacijo strankarskih programov, ki so vezani na določen koncept/razumevanje politične pravičnosti. Po mnenju Hayeka (2012: 358), ki sicer takšno stanje kritizira, lahko rečemo, da gre pri sodobnem pravu bolj za vprašanje postopkovne ustreznosti oziroma zakonitosti sprejemanja zakonov, pri politiki pa za posedovanje (neomejene) moči glede izoblikovanja zakonov, ki urejajo vsa področja življenja.

Z drugega, akademskega vidika pa se politična znanost, katere glavni smoter je pravičnost,⁸ v prvi vrsti osredotoča na njeno vsebinsko definicijo in utemeljitev, ki nato predstavlja osnovo za delovanje praktične politike. Pri tem ne gre pozabiti, da se politična znanost vedno povezuje tudi z ostalimi vedami in disciplinami – v našem primeru predvsem s takšnim pristopom znotraj pravnih znanosti, ki v ospredje ne postavlja zgolj pozitivnega prava in pravne varnosti ampak predvsem pravičnost (pa naj bo ta na ravni splošne ureditve, specifičnih politik ali zakonodaje). Po eni strani si tako akademska politika kot akademsko pravo v osnovi prizadevata za pravičnost, saj je ideja pravne teorije ideja pravičnosti, ideal pravičnosti pa iskanje idealne družbene ureditve (Radbruch, 2001), prav tako kot je to ideal normativne politične teorije (Matteucci, 1999; Buckler, 2005; Kymlicka, 2005).

Govorimo lahko o tipu znanstvenega pristopa v pravo, ki ima za cilj izboljšanje materialnega standarda vsakega posameznika in splošne blaginje. Z razumevanjem Gramscija, ki sicer govori o razmerju med filozofijo, politiko in ekonomijo, lahko v okviru naše obravnave glede razmerja med politiko in pravom rečemo, da »mora biti v njihovih teoretskih načelih možnost spreminjanja ene v drugo, možnost recipročnega prevajanja vsakega sestavnega elementa v njegovo recipročno govorico: eden je vključen v drugega in vsi skupaj sestavljajo homogen krog«. (Gramsci 1987, 101) Po drugi strani pa ne moremo spregledati Heglovega (na)zora, po katerem pravo predstavlja nujno a hkrati relativno stopnjo v razvoju človekove skupnosti, ki dobi svoj smisel šele takrat, ko se sicer kot relativno avtonomna sfera vključi v celoto, ki jo zaobjema politična sfera, v kateri pride do integracije med posebnim in splošnim (Lukas v Bibič, 1984: 82). Kar pa je najpomembnejše: prava ni brez politike in pravične politike ni brez prava.

Bistveni problem, ki ga lahko v sodobnem svetu nenehno opažamo je predvsem ta, da smo ljudje izgubili občutek za politiko in njeno temeljno poslanstvo. Ta namreč ni zgolj v boju za oblast in moč, brez etičnih idealov ampak predvsem v tem,

⁸ Po Aristotelu je najvišje dobro smoter, ki ga najdemo v najpoglavitejši in najvplivnejši vednosti med vsemi, ki je politična znanost, zato ker povzema končne smotre vseh drugih znanosti v najvišjem dobrem – pravičnosti, definirani kot korist za skupnost. Zaradi tega se ji morajo podrediti tudi druge dejavnosti, kot so pravo, ekonomija, govornišтво, strategija, itd. (Aristotel, 2002: 48; 2010: 310).

da pravično ureja naša družbena razmerja. Tako morajo politične stranke znotraj liberalno demokratične ureditve v prvi vrsti predstavljati skupek visoko izobraženih in predvsem z vrlinami opremljenimi ljudi, ki na podlagi svojih političnih programov stremijo k politični pravičnosti in pri tem upoštevajo dobro utemeljena znanstvena dognanja. Lahko rečemo, da »stranke niso na svetu zato, da bi se borile za oblast, ampak se morajo podrediti višjemu in plemenitejšemu interesu«. (Kreft, 1994: 9) Ko govorimo o višjem in plemenitejšem interesu, ki ga razumemo kot ideal pravičnosti pa seveda ne gre spregledati, da le ta ni odvisen zgolj od pogledov tistih, ki posedujejo politično moč ali akademsko znanje ampak tudi od stanja duha znotraj določene družbe, ljudskega vedenja o politiki (izobrazbe) in angažiranja ljudi v političnem prostoru.

Slednje je razvidno iz dogajanja v novejši dobi druge polovice 20. stoletja; študentska gibanja so namreč leta 1968 vzpostavila nov tip politike pod sloganom »zasebno je politično«. (Hedžet Tóth, 2008: 321) To dokazuje, da politika ni igra z ljudmi ampak najvišja in resna človekova dejavnost, ki seže vse tja do zasebnosti in je bila nekoč domala imuna pred politiko. Resnični napredek, udejanjanje pravičnosti, spreminjanje obstoječih razmer tako ne more več mimo tegob ljudi, ki so povezane z vsakdanjostjo. V tem je tudi dragocen prispevek politike v sodobnem času - najradikalnejše spremembe namreč lahko prinese le ona sama.

::LITERATURA

- Alemann, U. (2001): Pojmovi politike. V *Politološki rječnik: država i politika*. ur. Dieter Nohlen, 282-284. Osijek; Zagreb; Split: Pan Liber.
- Aristotel (2002): *Nikomahova etika*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Bibič, A. (1981): *Interesi in politika: Od kritike politične države k samoupravnemu pluralizmu*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Bibič, A. (1984): *Zasebnost in skupnost: Civilna družba in politična država pri Heglu in Marxu*. Delavska enotnost: Ljubljana.
- Buckler, S. (2005): Normativna teorija. V *Teorije i metode političke znanosti*. ur. David Marsh i Gerry Stoker, 166-187. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Cerar, M., Novak, A., Pavčnik, M., (ur.) (2006): *Uvod v pravoznanstvo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Cerar, M. (2009): (Ne)ideološkost pravne države. V *Pravna država*. ur. Marijan Pavčnik, 57-101. Ljubljana: GV založba.
- Crick, B. (1997): Narava politične vladavine. V *Kaj je politika? Kompendij sodobnih teorij politike*. ur. Adolf Bibič, 57-74. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čimić, E. (1981): *Politika kao sudbina: prilog fenomenologiji političkog stradalništva*. Beograd: Mladost.
- Dahl, R. (1997): Kaj je politika? V *Kaj je politika? Kompendij sodobnih teorij politike*. ur. Adolf Bibič, 45-57. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Della Porta, D. (2003): *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Đekić, L. (2016): Formalnost demokracije in normativna politična teorija. V *Anthropos 2016*, št. 1-2, str. 71-87.
- Gamble, A. (2005): *Politika in usoda*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Gramsci, A. (1987): *Civilna družba in država*. Ljubljana: Komunist.

- Habermas, J. (1989): Civilna neposlušnost. *Nova revija VIII (87/88): 1046-1056.*
- Hart, H.L.A. (1994): *Koncept prava.* Ljubljana: ŠOU.
- Hayek, A. F. (2012): Ustava za svobodo. Ljubljana: Inštitut Nove revije, Zavod za humanistiko.
- Hedžet Tóth, C. (2008): *Hermenevika metafizike.* Ljubljana: Društvo 2000.
- Held, D. (1989): *Modeli demokracije.* Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.
- Heywood, A. (1999): *Political Theory: An Introduction.* Asingstoke. New York: Palgrave Macmillan.
- Igličar, A. (2011): *Zakonodajna dejavnost: Viri, nomotehnika in zakonodajni postopek.* Ljubljana: GV Založba.
- Jamnik, A. (1998): *Liberalizem in vprašanje etike.* Ljubljana: Nova revija.
- Kara Murza, S. (2005): *Zahodna in sovjetska družba kot plod dveh različnih tipov civilizacije.* Revija SRP 13 (67-68). Dostopno prek: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/arhiv/revijasrp67-68.pdf> (14. april 2016).
- Kaufmann, A. (2001): Namesto uvoda. V *Filozofija prava.* ur. Marijan Pavčnik, 7-15. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kelsen, H. (2005): Čista teorija prava: *Uvod v problematiko pravne znanosti.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kreft, L. (1994): Predgovor: Zdrav trg v zdravem telesu. V *Liberalizem versus Korporativizem,* Igor Lukšič, 7-13. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Kymlicka, W. (2005): *Sodobna politična filozofija.* Ljubljana: Krtina.
- Lukšič, I. (1997): Predgovor: Onkraj politične mehanike. V *Kaj je politika? Kompendij sodobnih teorij politike.* ur. Adolf Bibič, 11-29. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Lukšič, I. (2000): Med politično strategijo in medijskim prijemom. V *Nova socialdemokracija - opredelitive in kontroverze tretje poti.* ur. Igor Lukšič, 7-25. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Lukšič, I. (2003): Politika v Sloveniji. Spremna beseda. V *Temelji politične znanosti.* ur. Igor Lukšič, 249-277. Ljubljana: Sophia.
- Machiavelli, N. (1966): *Vladar.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marsh, D. in Furlong, P. (2005): Koža, a ne košulja: ontologija i epistemologija u političkoj znanosti. V *Teorije i metode političke znanosti.* ur. David Marsh in Gerry Stoker, 16-41. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Matteucci, N. (1999): *Novoveška država: izrazoslovje in pota.* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Miller, D. (2007): *Politična filozofija: zelo kratak uvod.* Ljubljana: Krtina.
- Pascal, B. (2000): *Misli.* Zagreb: Demetra.
- Pikalo, J. (2005): Spremna beseda: Politika depolitizacije. V *Politika in usoda,* 133-139. Ljubljana: Založba Sophia.
- Pitamic, L. (2009): *Država.* Ljubljana: GV Založba.
- Radbruch, G. (2001): *Filozofija prava.* Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rawls, J. (1971): *A Theory of justice.* London: Oxford University Press.
- Rawls, J. (2011): *Pravičnost kot poštenost: reformulacija.* Ljubljana: Krtina.
- Ricoeur, P. (2011): *Sebe kot drugega.* Ljubljana: KUD Apokalipsa.
- Rohe, K. (1997): Zakaj politiko različno konceptualizirajo? V *Kaj je politika? Kompendij sodobnih teorij politike.* ur. Adolf Bibič, 37-44. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Sen, A. (2002): *Ekonomija blaginje: izbrane razprave.* Ljubljana: Založba *cf.
- Sponville-Comte, A. (2002): *Mala razprava o velikih vrlinah.* Ljubljana: Vale-Novak.
- Stoker, G. in Marsh D. (2005): Uvod. V *Teorije i metode političke znanosti.* ur. David Marsh in Gerry Stoker, 1-15. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Stres, A. (1996): *Svoboda in pravičnost: oris politične filozofije.* Celje: Mohorjeva družba.
- Weber, M. (1992): Politika kot poklic. V *Politika kot poklic.* ur. Frane Adam, 21-67. Ljubljana: Krt.
- Wright, E.O. (2011): *Vizije realističnih utopija.* Zagreb: Fakultet političkih znanosti.